

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
MƏRKƏZİ BANKI

PUL SİYASƏTİ İCMALI

Yanvar – İyun 2017

İcmalın əsas məqsədi Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankının (AMB) cari makroiqtisadi vəziyyət barədə təhlillərini və həyata keçirilən pul-məzənnə siyasəti barədə məlumatları geniş oxucu kütləsinə çatdırmaqdır. İcmal rüblük əsasda ictimaiyyətə açıqlanır.

Bakı – 2017

MÜNDƏRİCAT

ABREVIATURALAR

Xülasə	4
I. Qlobal iqtisadi mühit və xarici sektor	5
1.1. Qlobal iqtisadiyyatda meyillər	5
1.2. Azərbaycan iqtisadiyyatının xarici sektoru üzrə proseslər	13
II. Azərbaycanda makroiqtisadi proseslər	17
2.1. Məcmu daxili tələb	17
2.2. Məcmu təklif və məşğulluq	20
2.3. İnflyasiya	22
III. Pul və məzənnə siyasəti	26
3.1. Valyuta bazarı və manatın məzənnəsi	26
3.2. Pul siyasəti alətləri	30
3.3. Pul təklifi	34
İstifadə olunmuş qrafik və cədvəllər	36

ABREVIATURALAR

AMB	Azərbaycan Mərkəzi Bankı
AİB	Asiya İnkişaf Bankı
AYİB	Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankı
BƏT	Beynəlxalq Əmək Təşkilatı
BVF	Beynəlxalq Valyuta Fondu
BOKT	Bank olmayan kredit təşkilatı
BXİ	Birbaşa Xarici İnvestisiyalar
DSK	Dövlət Statistika Komitəsi
İEOÖ	İnkişaf Etməkdə Olan Ölkələr
İEÖ	İnkişaf Etmiş Ölkələr
İƏİT	İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatı
İQİ	İstehlak Qiymətləri İndeksi
KİQİ	Kənd Təsərrüfatı Məhsullarının İstehsalçı Qiymətləri İndeksi
KOS	Kiçik və Orta Sahibkarlıq
NEM	Nominal Effektiv Məzənnə
MBK	Məcmu Buraxılış Kəsiri
OPEC	Neft İxrac Edən Ölkələrin Təşkilatı (Organization of the Petroleum Exporting Countries)
REM	Real Effektiv Məzənnə
RSM	Real Sektorun Monitorinqi
SİQİ	Sənaye Məhsullarının İstehsalçı Qiymətləri İndeksi
SKMF	Sahibkarlığa Kömək Milli Fondu
UNCTAD	Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Ticarət və İnkişaf üzrə Konfransı (United Nations Conference of Trade and Development)
ÜDM	Ümumi Daxili Məhsul
ÜTT	Ümumdünya Ticarət Təşkilatı

XÜLASƏ

Mərkəzi Bank 2017-ci ilin birinci yarısında da ölkədə makroiqtisadi sabitliyin qorunmasına zəruri dəstək vermişdir. Bu dövrdə Mərkəzi Bank antiinflasiya xarakterli pul siyasəti həyata keçirmişdir. Aidiyyatı orqanlarla birlikdə pul emissiyası mənbələri effektiv idarə olunmuş və adekvat faiz siyasəti həyata keçirilmişdir.

2017-ci ilin birinci yarısında Mərkəzi Bank ölkənin tədiyə balansının nisbətən yaxşılaşması şəraitində fəaliyyət göstərmişdir. Qeyri-neft ixracının genişlənməsi və idxalın əvəzlənməsinin dəstəklənməsi istiqamətində görülən ardıcıl tədbirlər, eləcə də dünya neft bazarında qiymətlərin nisbətən artması və tərəfdaş ölkələrdə müşahidə olunan iqtisadi aktivliyin yüksəlməsi dövr ərzində tədiyə balansına müsbət təsir etmişdir.

Pul siyasətinin strateji çərçivəsinin təkmilləşdirilməsi məqsədilə zəruri hazırlıq tədbirlərindən sonra cari ilin yanvar ayından etibarən məzənnə rejiminin çevikliyi daha da artırılmışdır. Yeni rəqabətli valyuta hərracı mexanizmi tətbiq olunmağa başlamış, xarici valyutanın nağd və qeyri-nağd satış məzənnəsinə rəsmi məzənnəyə nəzərən qoyulmuş limit aradan götürülmüşdür. Məzənnə rejiminin çevikliyinə artırılmasının ilkin mərhələsində manatın ABŞ dollarına qarşı məzənnəsinin volatilliyi artsa da sonradan valyuta bazarında stabilləşmə müşahidə olunmuşdur.

Ümumilikdə, həyata keçirilən siyasət tədbirləri və tədiyə balansının yaxşılaşması nəticəsində 2017-ci ilin I yarısında makroiqtisadi sabitliyin təmin olunması istiqamətində müsbət meyillər formalaşmış və güclənmişdir. Valyuta bazarının tarazlaşmağa başlaması şəraitində inflasiyanın yüksəlməsi gözləntiləri səngimiş, inflasiyanın aylıq tempi yanvar ayından aşağı düşməyə başlamışdır. Makroiqtisadi sabitliyə xələl gətirmədən pul təklifinin artırılmasına şərait yaradılmışdır.

I. QLOBAL İQTİSADI MÜHİT VƏ XARİCİ SEKTOR

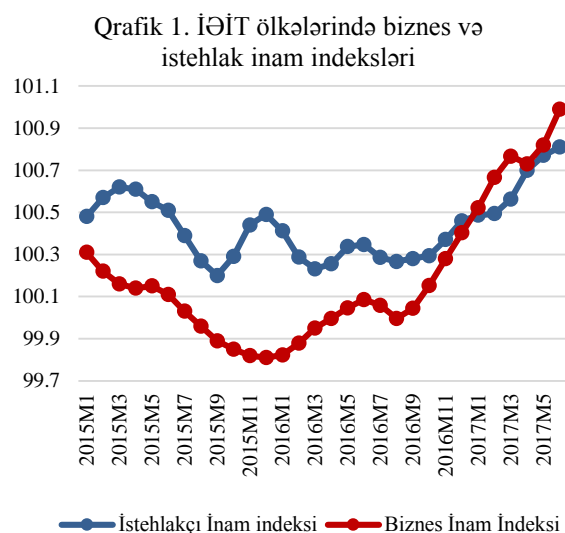
1.1 Qlobal iqtisadiyyatda meyllər

2017-ci ilin I yarısında qlobal iqtisadi artım investisiya, istehsal və ticarət sahəsində müşahidə edilən bərpa prosesləri sayəsində yüksəlməkdə davam etmişdir. İqtisadi artım, habelə neft təklifi üzrə razılaşıdırılmış məhdudiyatlar nəticəsində əmtəə qiymətlərinin dib nöqtədən çıxması deflyasiya təzyiqlərinin azalmasına kömək etmişdir.

Qlobal iqtisadi artım. 2016-cı ilin 2-ci yarısından başlayaraq tələbdə, xüsusilə investisiya tələbində canlanma qlobal artımı sürətləndirmişdir. 2015-ci ilin sonu və 2016-cı ilin əvvəllərində zəifləyən istehsal və ticarətdə sonradan nəzərə çarpan irəliləyişlər əldə olunmuşdur. I yarımillikdə İEÖ-də iqtisadi artım tempi ölkələr üzrə fərqli olsa da ümumən müsbət istiqamətdə dəyişmişdir.

İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatı ölkələrində biznes və istehlak

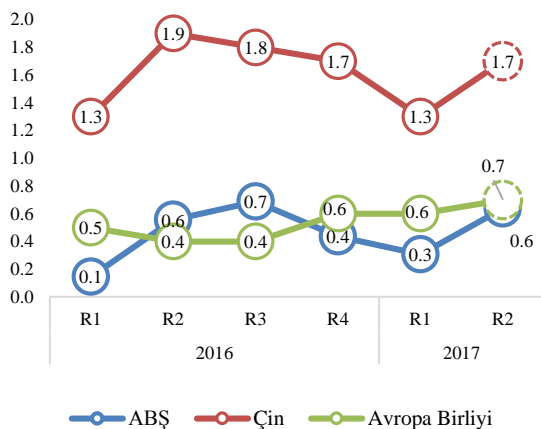
inam indeksləri dövr ərzində də yüksəlmişdir. Qrafik 1-dən görüldüyü kimi, qeyd olunan indekslər son 10 ayda stabil olaraq artmaqdadır. Ötən illə müqayisədə Biznes İnam İndeksi 0.9%, İstehlakçı İnam İndeksi 0.4% yüksəlmişdir.

Mənbə: İƏİT

İqtisadi artıma özəl istehlakın genişlənməsi, dünya ticarətinin bərpası təkan vermişdir. ABŞ-da I rübdə iqtisadi artımın əvvəlcə 0.7% olduğu proqnozlaşdırılsa da, sonradan bu rəqəm 1.4% səviyyəsində reallaşmışdır. Federal Ehtiyatlar Sisteminin ilkin hesablamalarına əsasən II rübdə iqtisadi artım 1.9% olmuşdur.

Qrafik 2. Rüblik artım (əvvəlki rübə nisbətən)

Mənbə: Müvafiq statistika qurumlarının ilkin məlumatlarına əsasən

2016-cı ilin iyununda Birləşmiş Krallıqda Avropa İttifaqına üzvlüklə bağlı keçirilmiş referendumdan sonra yaranmış qeyri-müəyyənlik iqtisadi artıma da öz təsirini göstərir. İlkin proqnozlara əsasən Birləşmiş Krallıqda 2017-ci ilin II rübündə iqtisadi artım ötən rüblə bərabər olmuşdur (0.3%). Bu isə ö.i.m.d.n. 0.3 faiz bəndi azdır.

Genişlənən xalis ixracın təsiri ilə Yaponiyada iqtisadi artım gözləniləndən yüksək olmuşdur. İşsizlik səviyyəsi isə cəmi 2.8%-ə enmişdir.

Avrozonanın əsas ölkəsi olan Almaniyada artım güclü daxili tələbin nəticəsi olaraq əhəmiyyətli dərəcədə yüksəlmişdir. İlkin hesablamalara əsasən 2017-ci ilin II rübündə Almaniyada artım tempi 0.6% təşkil etmişdir.

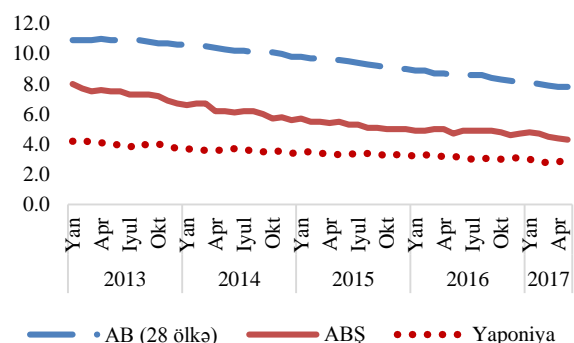
Dövr ərzində İEOÖ-də iqtisadi dinamika müxtəlif olmuşdur. Çində davamlı dövlət dəstəyinin təsiri nəticəsində artım yüksək olduğu halda, Hindistanda iqtisadi aktivlik valyuta mübadiləsi təşəbbüslərindən¹ yaranan müvəqqəti mənfi istehlak şokundan dolayı zəifləmişdir. 2017-ci ilin 6 ayında Çində artım 2.21% olmuşdur. Neft və qeyri-neft əmtəə ixracatçıları olan ölkələrdə aktivlik zəif olaraq qalmışdır. Yaxın Şərqi və Türkiyədə geosiyasi amillərin təsiri nəticəsində artım bir qədər ləngimişdir.

Qlobal məşğulluq. Beynəlxalq Əmək Təşkilatının son məlumatına əsasən 2017-ci ildə dünyada işsizlərin

¹ 2016-cı ildə Baş Nazirin iri nominallı nağd valyuta islahatı

sayı 201.1 milyona çatacaqdır ki, bu da qlobal işsizliyin 5.8%-ə bərabər olması deməkdir. Ümumi işsizlərin 37.9 milyon nəfəri inkişaf etmiş ölkələrdə, 147 milyon nəfəri isə inkişafda olan ölkələrdə cəmlənmişdir. İşsizlərin 35%-i və ya 71 milyonu gənclərdən ibarətdir. Ümumi məşğulluğun 42%-ni həssas məşğulluq təşkil edir ki, bura da əsasən ev təsərrüfatlarının fəaliyyətini və özünüməşğulluğu aid etmək olar. İEOÖ-də demək olar ki, hər iki işçidən biri həssas məşğulluq qrupuna aid edilir. Həm Avropa, həm də Şimali Amerikada uzunmüddətli işsizlik yüksək olaraq qalır. Xüsusilə Avropada ümumi işsizlik dərəcəsinin azalmasına baxmayaraq uzunmüddətli işsizlik artmaqda davam edir.

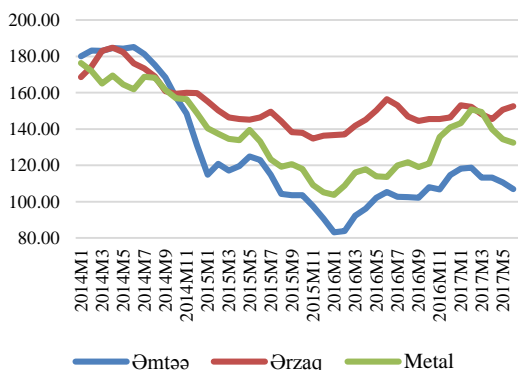
Qrafik 3. İşsizlik səviyyəsi, % (mövsümi təmizlənmiş)

Mənbə: İƏİT

Qlobal əmtəə qiymətləri. 2016-cı ilin II yarısında artmış əmtəə qiymətləri hesabat dövründə nisbi azalma nümayiş etdirmişdir. Beynəlxalq Valyuta Fondu tərəfindən nəşr edilən Əmtəə Qiymətləri İndeksi yarımilliyin sonuna ilin əvvəli ilə müqayisədə 6.8% azalmışdır. Ərzaq qiymətləri indeksi ilin əvvəlinə nəzərən 4.2% artmış, metal qiymətləri indeksi 6% azalmışdır. Yanacaq qiymətləri indeksi 2016-cı ilin yanvarı ilə müqayisədə 45% qalxsa da, 2017-ci ilin əvvəlindən 12% enmişdir. Qeyri-yanacaq əmtəə qiymətləri indeksi ilin əvvəli ilə müqayisədə dəyişməz qalmışdır.

Qrafik 4. Qiymət indeksləri (2005=100)

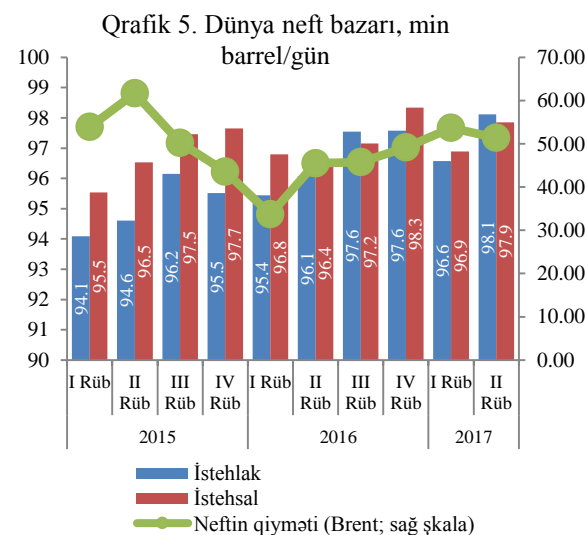
Mənbə: BVF

Brent markalı neftin qiyməti iyun ayının sonunda ilin əvvəlinə nəzərən 14.5% enmişdir. 2017-ci ilin ilk 6 ayının orta günlük qiyməti isə ötən ilin müvafiq göstəricisinə nisbətən 30% yüksək olmuşdur. Son həftələrdəki ucuzlaşmalara baxmayaraq güclənən iqtisadi aktivlik və gələcək məcmu tələblə bağlı pozitiv gözləntilər neft qiymətlərinin 2017-ci il ərzində barelə görə 52-53\$ səviyyəsində qalacağını deməyə əsas verir (EIA, BVF).

Neft ixrac edən ölkələr birliyinin (OPEC) mayın 25-dəki görüşündə 2017-ci ilin iyun ayında müddəti bitən “istehsalın könüllü azaldılması sazişi”nin 2018-ci ilin mart ayına qədər uzadılmasına qərar verilmişdir. ABŞ

Enerji İnformasiya Administrasiyası (EIA) OPEC-in xam neft istehsalının gün ərzində 2017-ci il üçün ortalama 32.3 milyon barel, 2018-ci il üçün isə 32.8 milyon barel olacağını proqnozlaşdırır.

Təbii qaz qiymətləri də artıma meyillidir. Belə ki, 2017-ci ilin fevral ayında orta qiymət Avropa, Yaponiya və ABŞ üçün 2016-cı ilin avqust ayı ilə müqayisədə təqribən 19% yuxarı olmuşdur.

Mənbə: EIA

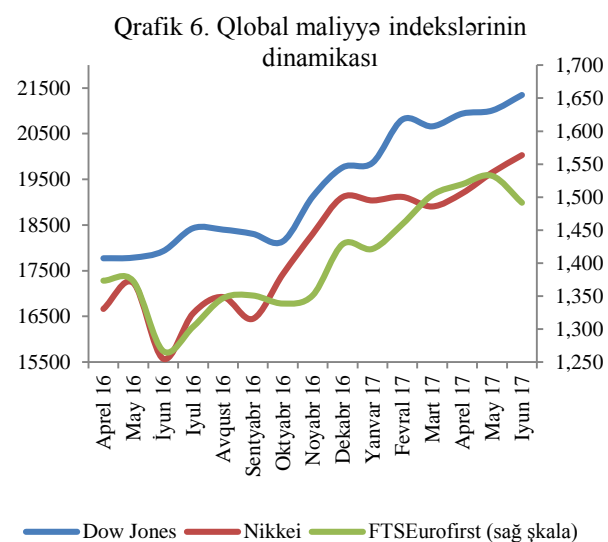
İqtisadi aktivlikdəki yüksəlişlə yanaşı əmtəə qiymətlərinin bahalaşması da ilin əvvəlindən bəri qlobal inflyasiyanın artmasına təkan

vermişdir. Baza inflyasiyanın əvvəllər ən aşağı olduğu Yaponiya və Avrozonanın bəzi bölgələrində son aylarda bir qədər yüksəlmişdir. Digər ölkələrdə isə 2015-2016-cı illərin əvvəllərində baş vermiş kəskin devalvasiyaların ötürücülüüyü səngimiş və bu da bir çox hallarda inflyasiyanın zəifləməsinə gətirib çıxarmışdır.

Qlobal maliyyə bazarları və pul siyasəti. Dövr ərzində İEÖ-də pul siyasəti demək olar ki, dəyişməz qalmış, fiskal genişlənmə proqnozları isə maliyyə bazarlarında canlanmaya səbəb olmuşdur. Pozitiv makroiqtisadi göstəricilər və istehlakçı inamının artması sayəsində bu ölkələrdə son aylarda səhm bazarında böyük gəlirlər əldə olunmuşdur.

ABŞ-da Federal Ehtiyatlar Sistemi (FED) özünün əsas faiz dərəcəsini 2017-cı ilin iyununda yenidən artırmışdır. Eyni zamanda seçkilərdən sonra maliyyə sistemində aparılmış islahatlar və investisiyaların artması maliyyə bazarlarında gəlirliliyi

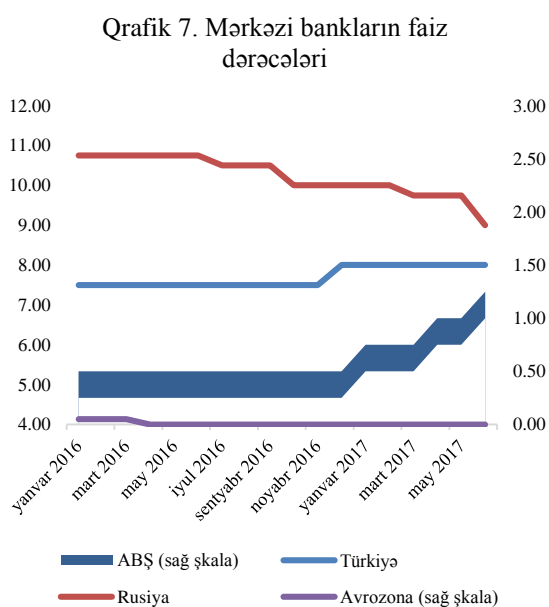
yüksəltmişdir. ABŞ-ın 10 illik xəzinə istiqrazlarının gəlirliliyi qalxmışdır. Uzunmüddətli faiz dərəcələri həmçinin Birləşmiş Krallıqda da kəskin artmışdır. Siyasi və bank sektorundakı qeyri-müəyyənliklərin təsiri ilə Avrozonada uzunmüddətli gəlirlərdəki artım bir qədər mülayim olsa da ölkələr üzrə fərqlənmişdir.

Mənbə: Reuters

İEÖ-lərin mərkəzi bankarı arasında monetar siyasəti həm yumşaldan, həm də sərtləşdirən banklar olmuşdur. Braziliyada uçot faiz dərəcəsi 275 bənd azaldılaraq 10.25%-ə çətdirilmiş, Meksikada isə 125 bənd artırılmışdır. Rusiyada 2016-cı ildə iqtisadi artımın gözlənilməyindən daha

sürətli olması və inflyasiyanın 4%-lik hədəfə yaxınlaşması səbəbilə uçot dərəcəsi 1% bəndi azaldılaraq 9%-ə endirilmişdir. Azalma mart, aprel və iyun aylarında 3 dəfəyə həyata keçirilmişdir. 2017-ci ilin ikinci yarısında faiz dərəcəsinin bir qədər də azaldılması istisna edilmir. Çin hökuməti ölkədəki “kredit bumu”nun qarşısını almaq üçün maliyyə şəraitini sərtləşdirmişdir.

Mənbə: Müvafiq ölkələrin mərkəzi bankları

Federal Ehtiyatlar Sisteminin uçot dərəcəsinin artırması ABŞ dollarının real effektiv məzənnəsini bir qədər bahalaşdırsa da, ilin əvvəlindən

etibarən avro, ingilis funtu, İsveçrə frankı, Koreya vonu dollara qarşı mökəmlənmişdir. Braziliya realı, Türk lirəsi və Malayziya ringgiti devalvasiyaya uğradığı halda əmtəə ixracatçıları olan İEOÖ valyutaları, xüsusilə də Rusiya rublunun mövqeyi güclənmişdir. Yapon yeni 4.7%, Cənubi Afrika randı 5.5% və Çin yuani 2.7% isə bahalaşmışdır.

Proqnozlar və risklər. Ümumən 2016-cı ildən sonra qlobal iqtisadiyyatda bərpa prosesi sürətlənmiş və bu da gələcəklə bağlı pozitiv gözləntilər yaratmışdır. BVF-nin son proqnozlarına görə qlobal iqtisadi artımın 2016-cı ildəki 3.1%-dən 2017-ci ildə 3.5%-ə, 2018-ci ildə isə 3.6%-ə qalxacağı gözlənilir. Bu isə 2016-cı il oktyabr proqnozundan bir qədər yüksəkdir. İEO-də artımın 2%, İEOÖ-də isə 4.6% olacağı proqnozlaşdırılır.

Demək olar ki, bütün İEO qrupunda inflyasiyanın 2016-cı illə müqayisədə daha yüksək (2%) olacağı gözlənilir. Argentina və Venesuela

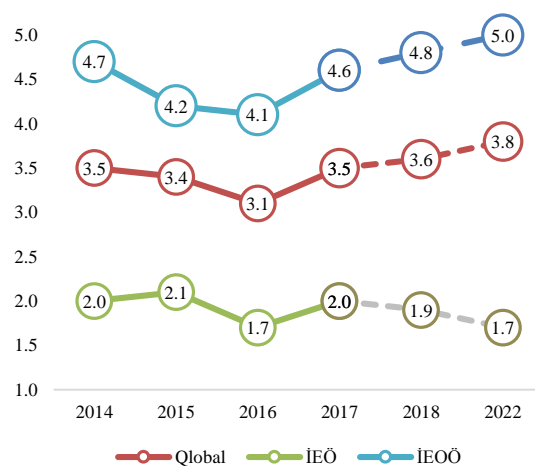
istisna olmaqla İEOÖ-də isə inflyasiyanın 2017-ci ildə 4.7%-ə qalxacağı gözlənilir.

İEO arasında ABŞ iqtisadiyyatı üçün həm 2017-ci, həm də 2018-ci ildə 2.1%-lik iqtisadi artım proqnozlaşdırılır. Avrozonada isə həmin göstəricinin 2017-ci ildə 1.9%, 2018-ci ildə isə 1.7% olacağı gözlənilir. Cari ilin sonuna Birləşmiş Krallıqda iqtisadi artımın 1.7%, Yaponiyada 1.3% olacağı proqnozlaşdırılır. Davamlı mülayim iqtisadi artımın ABŞ-da stimullaşdırıcı fiskal siyasət, avrozonada yumşaq maliyyə şərtləri və möhkəmlənən investor inamı ilə dəstəklənəcəyi gözlənilir.

İnkişaf etməkdə olan Asiya ölkələrində artımın dayanıqlı olacağı gözlənilir. Hindistanda müvəqqəti mənfə istehlak şokları səbəbindən 2017-ci il üçün artım proqnozu 0.4% bəndi azalaraq 7.2%-ə endirilmişdir. Çində iqtisadi artımın 2017-ci ildə 6.7%, 2018-ci ildə 6.4%-ə düşəcəyi gözlənilir. Ümumilikdə, inkişafda olan Avropa

ölkələrində iqtisadi gözləntilər əsasən pozitivdir. Ümumi bir qrup olaraq artımın 2017-ci ildə 3.5%-ə qalxacağı, 2018-ci ildə isə 3.2%-ə olacağı qeyd edilir. Latın Amerikasası və Karib sahili ölkələrində gözləniləndən daha zəif bərpa müşahidə olunur. Bu ölkələrdə artımın 2017-ci ilin sonuna 1.1% olacağı proqnozlaşdırılır.

Qrafik 8. Qlobal artım, illik

Mənbə: BVF, Qlobal İqtisadi Perspektivlər hesabatı, İyul, 2017

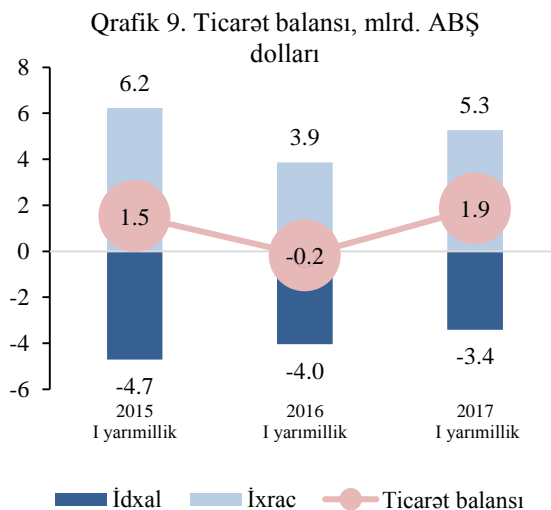
Azərbaycanın ticarət tərəfdaşlarının bir çoxunun yer aldığı MDB ölkələrində iqtisadi proqnozlar ötən illə müqayisədə yaxşılaşmışdır. 2017-ci ildə bu ölkələr qrupu üzrə ümumi artımın 1.7% olacağı

proqnozlaşdırılır. Son 2 ildə resessiya yaşayan Rusiyanın 2017-ci ildə 1.4%-lik artımla tənəzzül zolağından çıxacağı gözlənilir. Yaxşılaşan maliyyə şəraiti, məcmu tələbin canlanması və stabil neft-qaz qiymətləri iqtisadi dirçəlişi şərtləndirən əsas amillərdir. Rusiyadakı bərpa prosesinin investisiya, ticarət kanalları və pul bəratları vasitəsilə digər region ölkələrinə də müsbət təsir göstərəcəyi ehtimal olunur.

1.2 Azərbaycan iqtisadiyyatının xarici sektoru üzrə proseslər

2017-ci ilin I yarısında Azərbaycanın xarici iqtisadi mövqeyi, qeyri-neft ixracının genişləndirilməsi və idxalın əvəzlənməsi istiqamətində görülmüş tədbirlər, eləcə də dünya iqtisadiyyatında və əsas ticarət tərəfdaşlarında baş verən proseslərin təsiri altında formalaşmışdır.

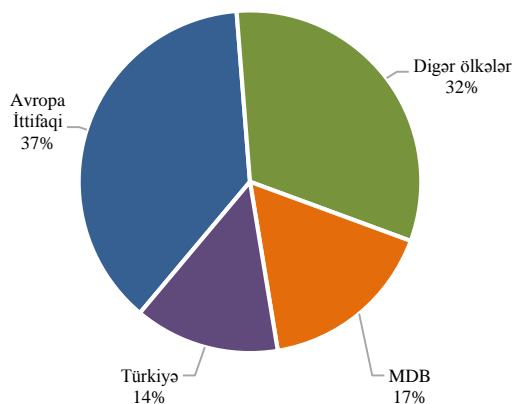
Dövlət Gömrük Komitəsinin (DGK) məlumatlarına əsasən 2017-ci ilin I yarısında xarici ticarət dövriyyəsi 8.7 mlrd. ABŞ dolları təşkil etmişdir ki, bunun da 5.3 mlrd. ABŞ dolları ixracın, 3.4 mlrd. ABŞ dolları isə idxalın payına düşmüşdür. Xarici ticarət balansında 1.9 mlrd. ABŞ dolları məbləğində müsbət saldo əmələ gəlmişdir.

Mənbə: DGK

Dövr ərzində 171 ölkə ilə ticarət əməliyyatları həyata keçirilmişdir.

Qrafik 10. Ticarət dövriyyəsində əsas ölkələr, 2017 I yarımiliyində, %-lə

Mənbə: DGK

Ticarət dövriyyəsinin 37%-i Avropa İttifaqı (Aİ) ölkələrinin payına düşmüşdür. Aİ ilə ticarət əlaqələrinin 41%-i İtaliya, 11%-i Almaniya, 8%-i

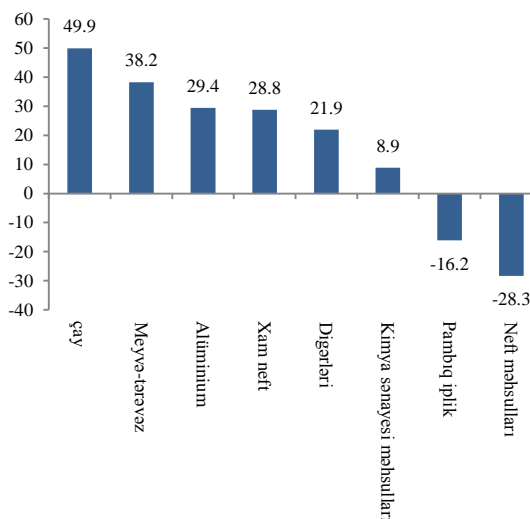
Portuqaliya, 6%-i isə Çexiya ilə həyata keçirilmişdir.

MDB ölkələrinin ümumi ticarət dövriyyəsində xüsusi çəkisi 17% olmuşdur. Bu istiqamətdə ticarət dövriyyəsinin 65%-i Rusiya, 20%-i Ukraynanın payına düşmüşdür.

Ticarət əlaqələrinin 32%-i digər ölkələrlə saxlanılmışdır. Bu ölkələr qrupunda əsas tərəfdaşlar Türkiyə (43%), Çin (24%), Gürcüstan (10%), İsrail (8%), Hindistandır (8%).

Hesabat dövründə əmtəə ixracı 36.5% artmışdır. Bu artım həm neft, həm də qeyri-neft sektoru üzrə baş vermişdir. Belə ki, ixracın dəyəri xam neft üzrə 28.8%, təbii qaz üzrə 6 dəfədən çox artmışdır.

Qrafik 11. 2017 I yarımillikdə bəzi məhsullar üzrə ixracın dəyişimi, %-lə

Mənbə: DGK

Qeyri-neft sektoru üzrə xüsusən çay, meyvə-tərəvəz, pambuq lifi, elektrik enerjisi, alüminium ixracında artım müşahidə olunmuşdur. Belə ki, ixracın həcmi çay üzrə 49.9%, meyvə-tərəvəz üzrə 38.2%, pambuq lifi üzrə 7.5 dəfə, elektrik enerjisi üzrə 4 dəfə, alüminium üzrə 29.4% artmışdır.

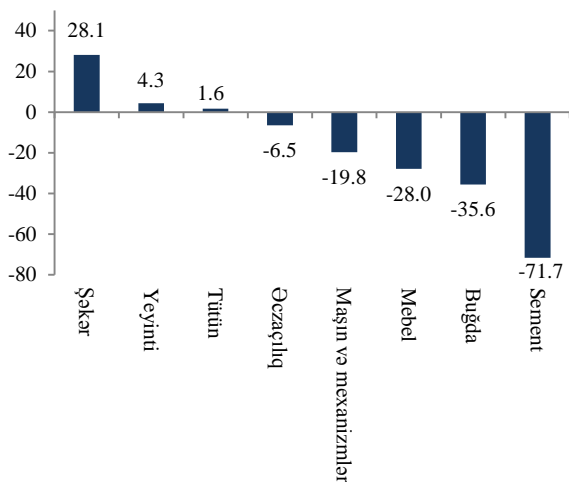
Dövr ərzində ixracda əsas tərəfdaşlar İtaliya (23.1%), Türkiyə (11.7%), Çin (6.5%), Rusiya (5.5%), Portuqaliya (5%), Gürcüstan (4.5%) kimi ölkələr olmuşdur.

2017-ci ilin I yarısında əmtəə idxalı 15.7% azalmışdır. Dövlət sektoru üzrə əmtəə idxalı isə 38.5% azalmışdır.

İdxal olunmuş məhsulların 19.4%-i Rusiya, 16.8%-i Türkiyə, 9.8%-i Çin, 5%-i Almaniya, 4.8%-i Ukrayna, 4.4%-i ABŞ və 4%-i İtaliya kimi ölkələrinin payına düşmüşdür.

Dövr ərzində idxal ət, süd, çay, şəkər, oduncaq və ondan hazırlanan məmulatlar, kərə yağı və süddən hazırlanmış digər yağlar üzrə artmış, meyvə-tərəvəz, buğda, sement, nəqliyyat vasitələri və onun hissələri, mebel üzrə isə azalmışdır.

Qrafik 12. 2017-ci ilin I yarımilliyində bəzi məhsullar üzrə idxalın dəyişimi, %-lə

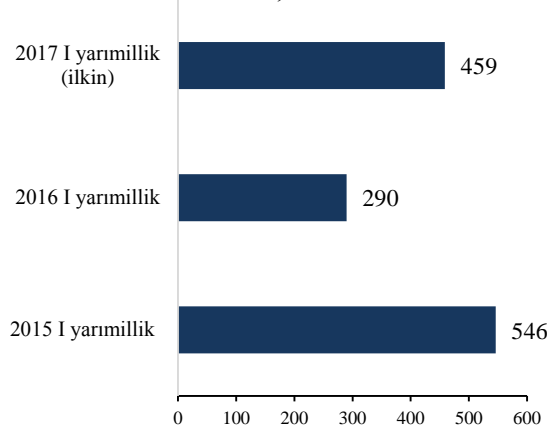

Mənbə: DGK

2017-ci ilin I yarısında iqtisadi tərəfdaş ölkələrində yaranmış vəziyyət qeyri-neft ixracı ilə yanaşı ölkəyə daxil olan pul baratlarının dinamikasına da

təsir etmişdir. İlk rəqəmlərə əsasən 2017-ci ilin 6 ayında ölkəyə daxil olan pul baratları 459 mln. ABŞ dolları təşkil etmişdir.

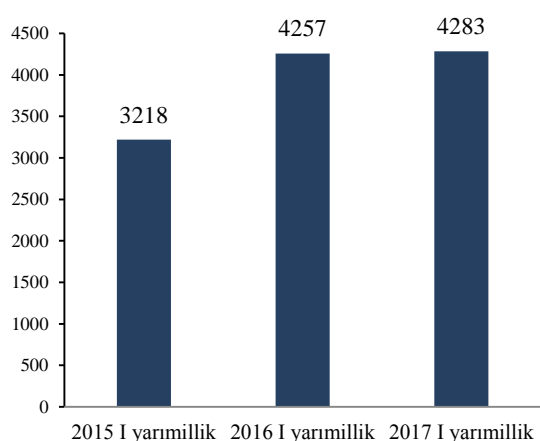
Qrafik 13. Ölkəyə daxil olan pul baratları, mln. \$

Mənbə: AMB

Hesabat dövründə də ölkədə xarici müəssisə və təşkilatlar tərəfindən əsas kapitalla investisiya axınları davam etmişdir. DSK-nın məlumatına görə xarici mənbələrdən əsas kapitalla yönəldilmiş investisiyaların həcmi 2017-ci ilin 6 ayında 4.3 mlrd. manat ekvivalentində olmuşdur ki, bu da əsas kapitalla yönəldilmiş ümumi investisiyaların 60%-ni təşkil edir. Əsas kapitalla yönəldilmiş xarici investisiyaların artım tempi 0.6% təşkil etmişdir.

Qrafik 14. Xarici mənbələrdən əsas kapitalla investisiya qoyuluşları, mln. manat

Mənbə: DSK

Xarici ölkələr və beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən əsas kapitalla yönəldilmiş vəsaitin çox hissəsi Böyük Britaniya, Türkiyə, Rusiya, İran, ABŞ, Yaponiya, Malaziya, İran və İsveçrənin sərmayədarlarına məxsus olmuşdur.

Hesabat dövründə ölkənin strateji valyuta ehtiyatlarının zəruri həcmdə qorunması təmin edilmişdir. Belə ki, 2017-ci ilin 6 ayının sonuna ölkənin strateji valyuta ehtiyatları 40.5 mlrd. ABŞ dolları təşkil edərək 33 aylıq mal və xidmət idxalına kifayət etmiş və xarici dövlət borcunu 3.6 dəfə üstələmişdir.

II. AZƏRBAYCANDA MAKROİQTİSADİ PROSESLƏR

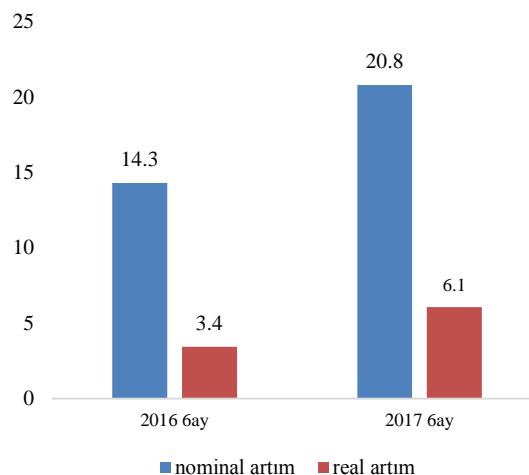
2.1. Məcmu daxili tələb

2017-ci ilin I yarımilində daxili tələb əvvəlki illərdə olduğu kimi iqtisadi artım dinamikasının əsas komponenti olmuşdur.

Son istehlak xərcləri. Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatına görə 2017-ci ilin I yarımilində son istehlak xərcləri ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə nominal ifadədə 20.8% artmışdır. İstehlak xərclərinin real artım tempi isə 6.1% təşkil etmişdir.

Son istehlak xərclərinin nominal həcmi 20.3 mlrd. manat olmuşdur ki, bu da ev təsərrüfatlarının gəlirlərinin 86.3%-ni təşkil edir. Dövr ərzində hər bir istehlakçı orta hesabla ayda 352 manatlıq və ya ötən ilin eyni dövrü ilə müqayisədə 44.7 manat çox əmtəə almış və pullu xidmətlərdən istifadə etmişdir.

Qrafik 15. Son istehlak xərcləri, ötən ilə nəzərən, %-lə

Mənbə: DSK

Ötən dövr ərzində istehlakçıların tələbatlarının ödənilməsi məqsədilə istehlak bazarında satılmış əmtəə və xidmətlərin həcmi 1.5% artaraq 20.5 mlrd. manat təşkil etmişdir.

Pərakəndə ticarət dövrüyyəsinin həcmi 1.8% artaraq 16.2 mlrd. manat təşkil etmişdir. Qeyri-ərzaq məhsulları üzrə pərakəndə əmtəə dövrüyyəsi 8.1 mlrd. manat olmuşdur.

Hesabat dövründə istehlakçıların pərakəndə ticarət şəbəkələrində xərclədiyi vəsaitin 50%-i qida məhsulları, içkilər və tütün məmulatlarının alınmasına sərf olunmuşdur.

Cədvəl 1. 2017-ci ilin 6 ayında ticarət şəbəkələrində xərc istiqamətlərinin payı, %-lə

Xərc istiqaməti	Xüsusi çəki, %-lə	
	2016 6ay	2017 6ay
<i>Qida məhsulları, içkilər və tütün məmulatları</i>	49.2	50.1
<i>Toxuculuq malları, geyim və ayaqqabılar</i>	17.4	18.1
<i>Elektrik malları və mebel</i>	6.1	5.9
<i>Kompyuterlər, telekommunikasiya avadanlıqları və digər məmulatlar</i>	0.8	0.7
<i>Əczaçılıq və tibbi mallar</i>	1.4	1.3
<i>Avtomobil yanacağı</i>	5.7	4.8
<i>Digər qeyri-ərzaq malları</i>	19.4	19.1

Mənbə: DSK

Dövr ərzində hər bir istehlakçı fərdi istehlak məqsədi ilə pərakəndə ticarət müəssisələrində qida məhsulları, içkilər və tütün məmulatları üçün orta hesabla ayda 139 manat, qeyri-ərzaq malları üçün isə 138.8 manat istifadə etmişdir.

2017-ci ilin ilk 6 ayında ictimai iaşə dövriyyəsi 2.1%, əhaliyə göstərilən pullu xidmətlərin həcmi isə 0.4% artmışdır.

Əhalinin nominal gəlirlərinin artımı hesabat dövründə istehlak tələbini dəstəkləyən əsas amil olmuşdur. Belə ki, 2017-ci ilin yanvar-iyun aylarında əhalinin pul gəlirləri nominal olaraq 7.3% artmışdır. Əhalinin adambaşına düşən pul gəlirlərinin artımı isə 6.2% təşkil etmişdir. Əhalinin sərəncamında qalan gəlirlər isə 10.4% artaraq 21.5 mlrd. manat təşkil etmişdir.

Yanvar-may aylarında ölkədə nominal orta aylıq əmək haqqı ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 6.3% artaraq 520.1 manat təşkil etmişdir.

İstehlak tələbinin komponentlərindən biri olan ev təsərrüfatlarına verilən kreditlərdə isə 2017-ci ilin 1-ci yarısında 13.1% azalma müşahidə olunmuşdur. 2017-ci ilin ilk 6 ayının sonuna ev təsərrüfatları üzrə kredit portfelinin həcmi 5.1 mlrd. manat olmuşdur.

Dövr ərzində əhali gəlirlərinin 776.4 mln. manatı (3.3%-i) yığıma sərf edilmişdir.

Hökumətin xərcləri. 2017-ci ildə dövlət xərcləri daxili tələbin mühüm amillərindən biri olmuşdur. Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin məlumatına əsasən 2017-ci ilin I yarımilində dövlət büdcəsinin xərcləri 8.2 mlrd. manat olmuşdur².

İqtisadi təsnifata uyğun olaraq ötən ildə dövlət büdcəsi xərclərinin 42.7 %-i və yaxud 3.5 mlrd. manatı sosial yönümlü xərclərin (əməyin ödənişi fondu, təqaüd və sosial müavinətlər, dərman və ərzaq xərcləri) maliyyələşdirilməsinə yönəldilmişdir ki, bu da ötən ilin eyni dövrü ilə müqayisədə 18.3% və yaxud 541.4 mln. manat çoxdur.

İnvestisiya xərcləri. Hesabat dövründə ölkə iqtisadiyyatına investisiya qoyuluşu 7.1 mlrd. manat təşkil etmişdir. Dövr ərzində neft sektoruna 4.3 mlrd. manat, qeyri-neft sektoruna 2.8 mlrd. manat həcmində investisiyalar yönəldilmişdir. Cəmi investisiya qoyuluşlarının 30.2%-i

dövlət, 69.8%-i özəl sektorun payına düşmüşdür.

Əsas kapitalla yönəldilmiş vəsaitin 40%-i daxili mənbələr, 60%-i isə xarici mənbələr hesabına formalaşmışdır.

Cədvəl 2. İnvestisiya mənbələri, %-lə

	2016 6 ay	2017 6 ay
<i>Müəssisə və təşkilatların vəsaitləri</i>	75.9	70.3
<i>Bank kreditləri</i>	9.1	11.9
<i>Büdcə vəsaitləri</i>	10.8	11.4
<i>Büdcədən kənar fondların vəsaitləri</i>	0.9	1.3
<i>Əhalinin şəxsi vəsaiti</i>	3.2	4.6
<i>Sair vəsaitlər</i>	0.1	0.5

Mənbə: DSK

Hesabat dövründə də əsas kapitalla yönəldilmiş sərmayənin ümumi həcmində müəssisə və təşkilatların vəsaitləri (70.3%) üstünlük təşkil etmişdir.

² *Mənbə: <http://www.maliyye.gov.az/>*

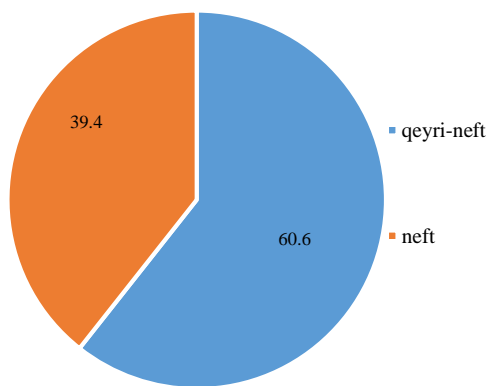
2.2. Məcmu təklif və məşğulluq

2017-ci ilin birinci yarısında iqtisadi artım məcmu tələbə adekvat olaraq dəyişmişdir.

İqtisadi artım. DSK-nın məlumatına əsasən 2017-ci ilin ilk 6 ayı ərzində ÜDM nominal olaraq 31.3 mlrd. manat təşkil etmişdir. ÜDM-in əhalinin hər nəfərinə düşən həcmi isə 3224.6 manat təşkil etmişdir.

2017-ci ilin yanvar-iyun aylarında mədənçıxarma sənayesində 19.1 milyon ton əmtəlik xam neft, 9.3 milyon kub metr təbii qaz hasil olunmuşdur. Neft hasilatı 9%, qaz hasilatı isə 0.2% azalmışdır.

Qrafik16. İqtisadi artımın sektorlar üzrə bölgüsü, %-lə

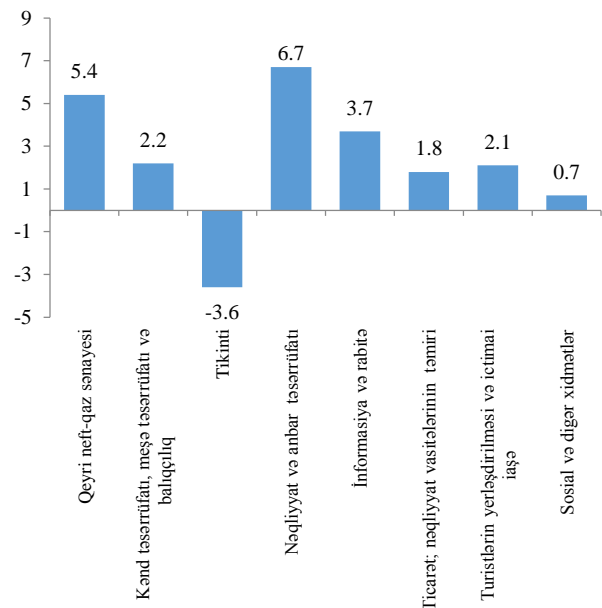

Mənbə: DSK

Qeyri-neft sektorunda 2017-ci ilin ilk yarısında yaradılan əlavə dəyər ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən 1.7% artaraq 19 milyard manat təşkil etmiş, onun ÜDM-də xüsusi çəkisi 60.6% olmuşdur.

Hesabat dövründə qeyri neft sektorunun əksər sahələri üzrə artım qeydə alınmışdır.

Qrafik 17. 2017-ci ilin ilk yarısında sahələr üzrə yaradılan əlavə dəyərin artımı, ö.i.m.d.n., %

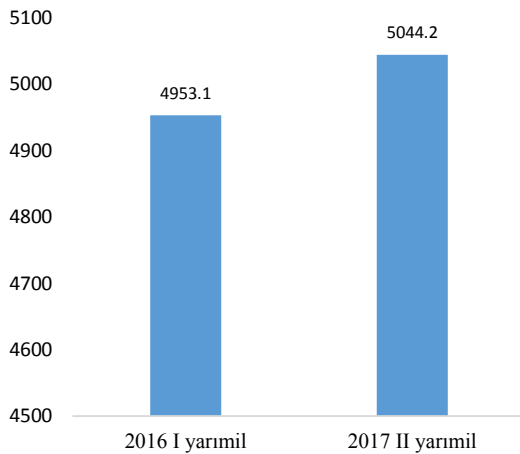

Mənbə: DSK

Dövr ərzində qeyri-neft sənayesində 4.4% artım qeydə alınmışdır.

Məşğulluq. Hesabat dövrünün sonuna ölkədə iqtisadi fəal əhalinin sayı 5044.2 min nəfər təşkil etmişdir.

Qrafik18. İqtisadi fəal əhalinin sayı, dövrün sonuna, min nəfərlə

Mənbə: DSK

DSK-nın məlumatına görə, muzdla çalışan işçilərin sayı 2017-ci ilin 1 iyun tarixinə ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 1.6% artaraq 1525.2 min nəfər olmuşdur.

Müəssisə və təşkilatlarda muzdla çalışan işçilərin 22.8%-i məhsul istehsalı sahələrində, o cümlədən, 7.1%-i tikinti, 6.6%-i emal sənayesi, 2.2%-i mədənçıxarma sənayesində, 3.1%-i kənd təsərrüfatında fəaliyyət göstərmişlər.

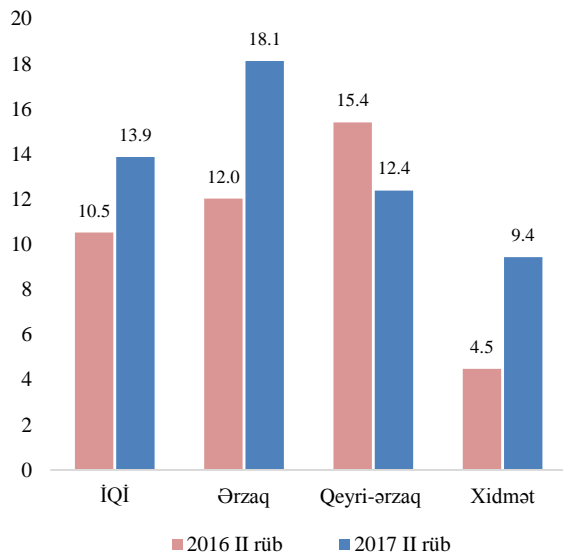
2.3. İnflyasiya

2017-ci ilin birinci yarısında aylıq inflyasiya tempinin azalması müşahidə edilmiş, inflyasiyanın yüksəlməsi gözləntiləri səngimişdir.

İstehlak Qiymətləri İndeksi (İQİ).

Dövlət Statistika Komitəsinin (DSK) məlumatına əsasən 2017-ci ilin I yarısında orta illik inflyasiya 13.9% təşkil etmişdir. İQİ-nin komponentləri olan ərzaq qiymətləri orta illik 18.1%, qeyri-ərzaq qiymətləri 12.4%, xidmətlər isə 9.4% dəyişmişdir.

Qrafik 19. Orta illik inflyasiya, %

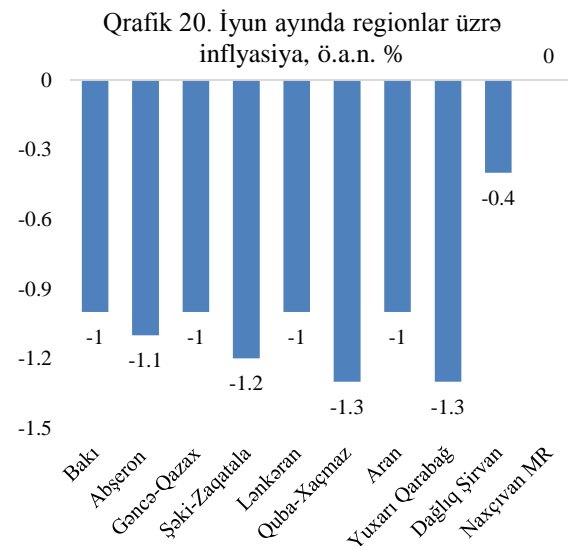

Mənbə: DSK

Orta illik inflyasiyanın 7.6% bəndi ərzaq, 3.3% bəndi qeyri-ərzaq, 3% bəndi isə xidmətlərin payına düşür.

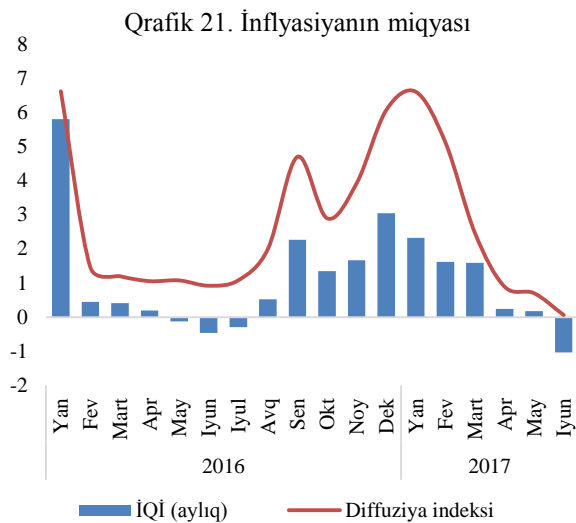
Aylıq əsasda inflyasiya azalma meyili nümayiş etdirmişdir. Belə ki, aylıq faktiki inflyasiya yanvarda 2,3% olduğu halda, fevral və mart aylarında 1,6%, apreldə və mayda isə cəmi 0,2% təşkil etmişdir. İyundan artıq mövsümi deflyasiya müşahidə edilir. Belə ki, iyunda 1%-lik deflyasiya qeydə alınmışdır.

Regionlar üzrə aylıq qiymət dəyişimi göstərilərinə nəzər yetirsək iyun ayı ərzində bütün regionlarda deflyasiya olduğunu görürük.

Mənbə: DSK

İstehlak səbətində qiyməti artan və azalan məhsul və xidmətlərin sayındakı fərqi dəyişim dinamikasını göstərən diffuziya indeksi də aylar üzrə eyni istiqamətdə dəyişmiş və iyun ayında sifira yaxınlaşmışdır.

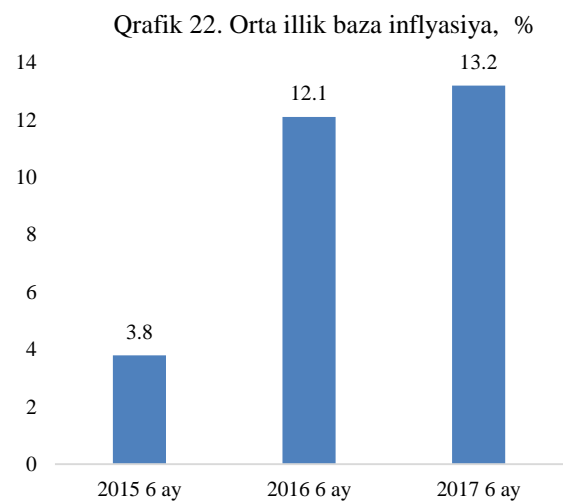

Mənbə: DSK, DSK-nın məlumatları əsasında AMB-nin hesablamaları

Ümumilikdə, dövr 521 adda mal və xidmətdən 186-nın qiyməti azalmış, 125-nin qiyməti isə dəyişməz qalmışdır.

Dövr ərzində inflyasiyaya nominal effektiv məzənnə, gözlənti və inersiya, əsas partnyor ölkələrdə gedən inflyasiya prosesləri, inzibati qiymətlər, mövsümi və s. amillər təsir göstərmişdir.

Qiymətləri dövlət tərəfindən tənzimlənən məhsullar və xidmətlər, həmçinin mövsümi xarakter daşıyan kənd təsərrüfatı məhsulları nəzərə alınmadan hesablanan orta illik baza inflyasiya 2017-ci ilin yanvar-iyun aylarında 13.2% təşkil etmişdir.

Mənbə: DSK

Qeyd olunduğu kimi, dövr ərzində istehlak qiymətlərinin dəyişiminə təsir göstərən amillərdən biri gözləntilər olmuşdur. Bir sıra xərc amillərinin təsiri ilə bəzi sahələrdə inflyasiya gözləntiləri yüksəlsə də, ümumilikdə dövr ərzində gözləntilərdə daha çox azalma meyilləri müşahidə olunmuşdur. Belə ki, Mərkəzi Bank tərəfindən müntəzəm aparılan real

sektorun monitorinqinin nəticələrinə əsasən 2017-ci ilin 6 ayında ticarət sektorunda növbəti 3 ay üzrə qiymət gözləntiləri məişət avadanlıqları və avtomobil seqmentində aşağı düşmüş, mebel seqmentində isə nisbətən sabit qalmışdır. Xidmət sektorunda ümumi qiymət gözləntisi bütün sahələr üzrə aşağı düşmüşdür. Bu daha çox nəqliyyat, otel, səhiyyə və kommunikasiya seqmentlərində özünü göstərmişdir. Emal sənayesində isə qida və içki, kimya, tekstil, maşınqayırma, plastik kütlə seqmentləri üzrə qiymət gözləntiləri aşağı düşmüşdür. Yalnız tikinti sektorunda qiymət gözləntiləri nisbətən yüksəlmişdir.

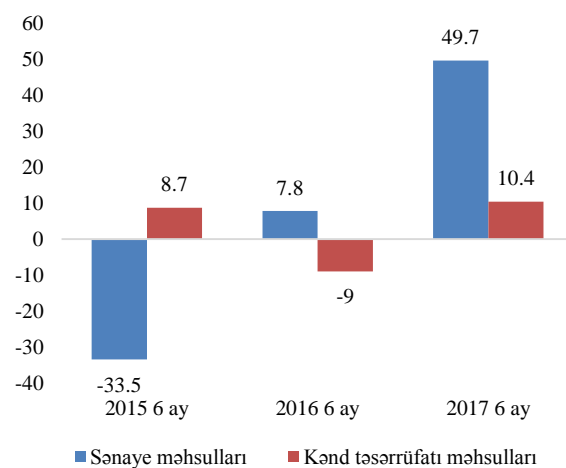
İstehsalçı qiymətləri indeksi.

DSK-nın məlumatlarına əsasən 2017-ci ilin yanvar-iyun ayları ərzində istehsalçı qiymətləri indeksi sənaye məhsulları üzrə daha çox dəyişmişdir. Ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən sənaye məhsullarının istehsalçı qiymətləri indeksi 49.7% artmışdır. Qiymət dəyişimi daha çox

mədənçıxarma sənayesində və elektrik enerjisi, qaz və buxar istehsalı sahəsində qiymətlərinin yüksəlməsi (müvafiq olaraq 52% və 59.6%) ilə bağlıdır. Belə ki, bahalaşma neft-qaz hasilatında 52%, metal filizləri hasilatında 23.8% təşkil etmişdir.

Qiymət artımı emal sənayesi üzrə 32.8% təşkil etmişdir. Sahə üzrə ən çox bahalaşma tütün məmulatları və toxuculuq sənayesi (45%), neft emalı (41%), kimya sənayesi (43%) və metallurgiya sənayesinin (50%) payına düşür.

Qrafik 23. İstehsalçı qiymətləri indeksinin orta illik dəyişimi, %

Mənbə: DSK

2017-cı ilin I yarısında kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalçı

qiymətlərində 10.4%-lik artım müşahidə olunmuşdur ki, bu da daha çox heyvandarlıq məhsullarının bahalaşması (12.5%) hesabına baş vermişdir. Dövr ərzində qiymətlər meşə təsərrüfatı məhsulları üzrə 7.1%, balıq və sair balıqçılıq məhsulları üzrə isə 1.8% artmışdır. Dövr ərzində bitkiçilik məhsulları 8.6% bahalaşma nümayiş etdirmişdir ki, bu da daha çox meyvəçilikdə baş verən bahalaşma ilə əlaqədardır.

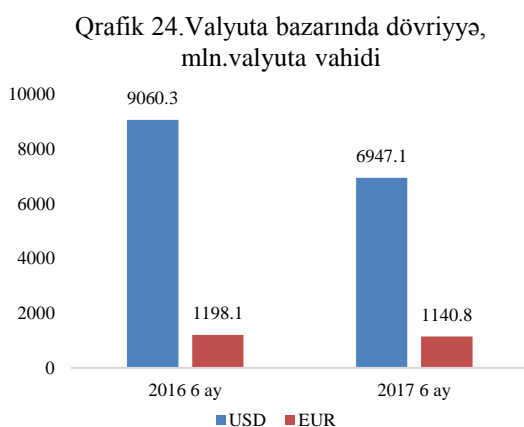
Dövr ərzində nəqliyyat xidmətlərinin tarifləri 10.6% yüksəlmişdir ki, bu da əsasən yükdaşıma xidmətləri üzrə qiymətlərinin 12.3% artması ilə izah olunur. Sərnişindaşıma xidmətinin qiymətləri 5.3% artsa da, rabitə və poçt xidmətlərinin qiymətlərində dəyişiklik baş verməmişdir.

III. PUL VƏ MƏZƏNNƏ SİYASƏTİ

3.1. Valyuta bazarı və manatın məzənnəsi

2017-ci ilin I yarımilliyi ərzində manatın xarici valyutalara nəzərən məzənnəsi tədiyə balansы üzrə meyillərə uyğun və məzənnə rejiminin çəvikliyinin daha da artırılması şəraitində formalaşmışdır.

2017-ci ilin 6 ayı ərzində valyuta bazarının ümumi həcmi ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə əhəmiyyətli azalmışdır. Belə ki, hesabat dövründə ABŞ dolları ilə valyuta əməliyyatlarının həcmi 23.3%, Avro ilə əməliyyatların həcmi isə 4.8% azalmışdır.

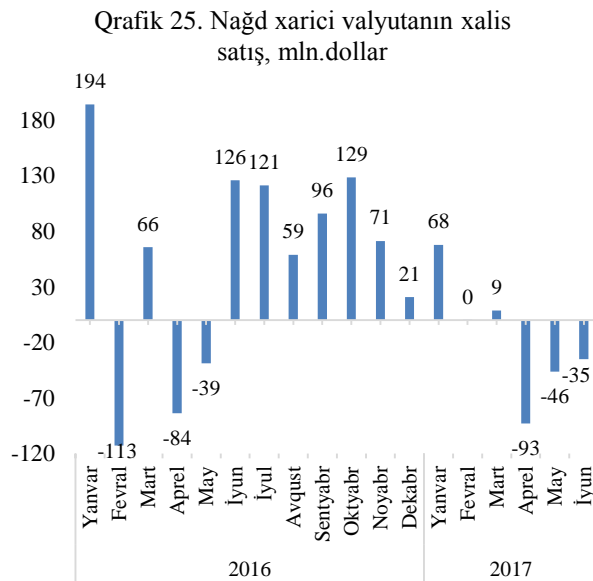

Mənbə: AMB

Dövr ərzində valyuta bazarında əməliyyatların 85.9%-i ABŞ dollarında, 14.1%-i digər valyutalarda aparılmışdır.

Valyuta əməliyyatlarının 24.4%-i banklararası valyuta bazarında (BVB), 75.6%-i isə bankdaxili valyuta bazarında (BDVB) reallaşdırılmışdır. ABŞ dolları ilə BVB-də aparılmış əməliyyatların 57.6%-i bankların valyuta mövqeyinin tənzimlənməsi ilə əlaqədar olmuşdur. BDVB-də isə valyuta əməliyyatlarının 95.7%-ini hüquqi şəxslərə valyuta satışı təşkil etmişdir.

Valyuta bazarının həcmının azalması nağd xarici valyuta bazarı seqmentində də müşahidə edilmişdir. Banklar tərəfindən ötən ilin 6 ayı ərzində 151 mln. ABŞ dolları xalis valyuta satışı həyata keçirildiyi halda, cari ilin ötən dövründə 91 mln. ABŞ dolları xalis alış həyata keçirilmişdir ki, bu da manatın sabitliyi ilə əlaqədardır.

Mənbə: AMB

Makroiqtisadi və maliyyə sabitliyinin təmin olunmasına yönəlmiş kompleks tədbirlər, makroiqtisadi dayanıqlığın təmin edilməsi istiqamətində qəbul edilmiş qərarlar məzənnə rejiminin çevikliyinə daha da artırılmasına əlverişli zəmin yaratmışdır. Məzənnə rejiminin çevikliyinə artırılması çərçivəsində Mərkəzi Bank 12 yanvar 2017-ci il tarixindən başlayaraq valyuta hərracı mexanizminə dəyişikliklər etmişdir. Bu dəyişikliklərə uyğun olaraq hərraca çıxarılan valyuta təklifi bazar iştirakçılarının təklif etdiyi qiymətlər əsasında yeni rəqabətli əsasda

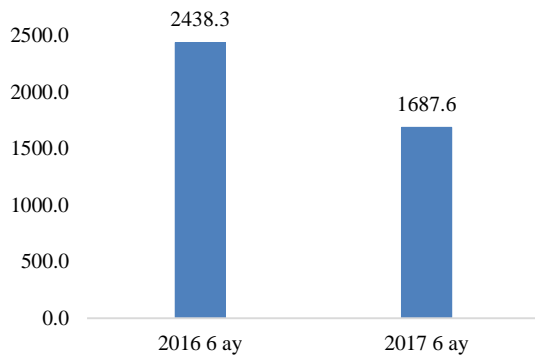
reallaşdırılır. Başqa sözlə, hərrac daha yüksək qiymət təklif edən bankdan daha aşağı qiymət təklif edən banka doğru valyutanın satılması ilə yekunlaşır.

Valyuta hərracları həftədə iki dəfə keçirilir, hər bir hərracın parametrləri haqqında məlumatlar hərrac başlamazdan əvvəl Bloomberg terminalı vasitəsilə bazar iştirakçılarında elan edilir.

Eyni zamanda xarici valyutanın nağd və qeyri-nağd satış məzənnəsinə rəsmi məzənnəyə nəzərən qoyulmuş limit ($\pm 4\%$) 12 yanvar 2017-ci il tarixindən aradan götürülmüşdür.

2017-ci ilin birinci yarım ilində Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Fondunun (ARDNF) valyuta satışlarının təşkili ilə bağlı Mərkəzi Bank tərəfindən ümumilikdə 47 valyuta hərracı keçirilmişdir. Dövr ərzində ARDNF-in xarici valyuta satışları 1687.6 mln. ABŞ dolları təşkil etmişdir ki, bu da 2016-cı ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 30.8% azdır.

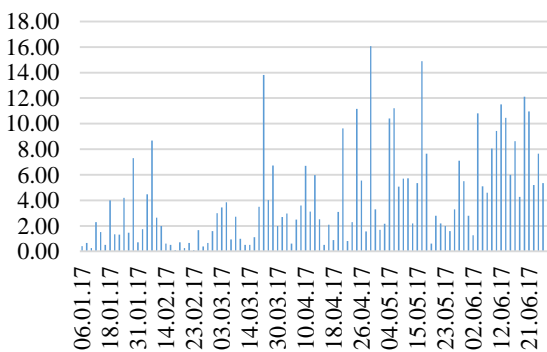
Qrafik 26. ARDNF-nin valyuta satışları, mln. ABŞ dolları

Mənbə: AMB

Hesabat dövründə Mərkəzi Bankda valyuta hərraclarının keçirilmədiyi günlərdə də banklararası valyuta bazarının Bloomberg platformasında təşkil edilən seqmenti normal fəaliyyət göstərmişdir. 6 ay ərzində banklararası valyuta bazarının bu seqmentində hərracdan kənar alqı-satqı əməliyyatlarının həcmi 417 mln. ABŞ dolları olmuşdur.

Qrafik 27. Bloomberg platformasında banklararası bazarın həcmi, mln. ABŞ dolları

Mənbə: AMB

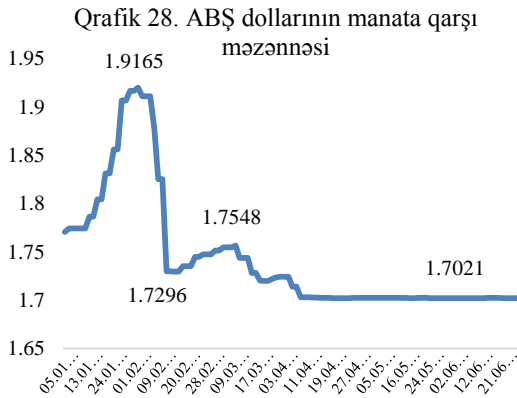
İlk yarımillik ərzində manatın rəsmi məzənnəsi banklararası əqdlər üzrə orta məzənnə (hərraclar və hərracdan kənar əməliyyatlar nəzərə alınmaqla) əsasında müəyyən edilmişdir.

Tədiyə balansının yaxşılaşması, eləcə də dövlət sektorunun xarici valyutada bir sıra öhdəliklərinin valyuta bazarından kənar tənzimlənməsi valyuta bazarına tarazlaşdırıcı və manatın məzənnəsinə sabitləşdirici təsir göstərmişdir.

Yanvar və fevral ayının birinci yarısında bahalaşan ABŞ dolları fevral ayının ikinci yarısından nisbətən ucuzlamağa başlamışdır, ikinci rüb ərzində isə stabilləşmişdir. 2016-cı ilin sonuna ABŞ dollarının manata qarşı məzənnəsi 1.7707 AZN səviyyəsində olmuşdursa, 01.02.17 tarixində özünün dövr üzrə maksimum həddinə - 1.9200 AZN-ə qalxmış, 26.05.17-01.06.17 tarixlərində isə minimum həddinə - 1.7020 AZN-ə enmişdir.

2017-ci ilin I yarısının sonuna manat ABŞ dollarına nəzərən 3.9%

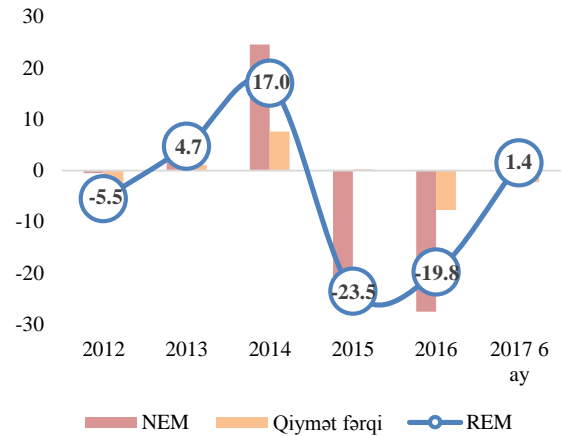
möhkəmlənmişdir. 2017-ci ilin I yarısı ərzində 1 ABŞ dollarının manata qarşı orta günlük məzənnəsi isə 1.74 manat təşkil etmişdir.

Mənbə: AMB

Dövr ərzində ikitərəfli məzənnələrin dinamikası çoxtərəfli məzənnənin dinamikasına da təsir göstərmişdir. Belə ki, manatın qeyri-neft sektoru üzrə ümumi ticarət çəkili real effektiv məzənnəsi 1.4% bahalaşmışdır.

Qrafik 29. REM-in dinamikası, (ötən ilin dekabrına nəzərən) 2000 = 100

Mənbə: AMB

NEM-nin 0.8% ucuzlaşması REM-ə azaldıcı, tərəfdaş ölkələrlə inflyasiya fərqləri isə artırıcı təsir etmişdir.

Yeni məzənnə rejiminin tətbiqi Mərkəzi Bankın ehtiyatlarının zəruri səviyyədə qorunmasına imkan verir. 30 iyun 2017-ci il tarixinə Mərkəzi Bankın xarici valyuta ehtiyatları 4964,1 mln. dollar təşkil etmişdir. Mərkəzi Bankın valyuta ehtiyatlarının həcmi kifayətlilik üzrə beynəlxalq təcrübədə qəbul edilmiş normaları (3 aylıq mal və xidmət idxalını örtmək, milli valyuta ilə pul təklifinə nisbət və s) üstələmişdir.

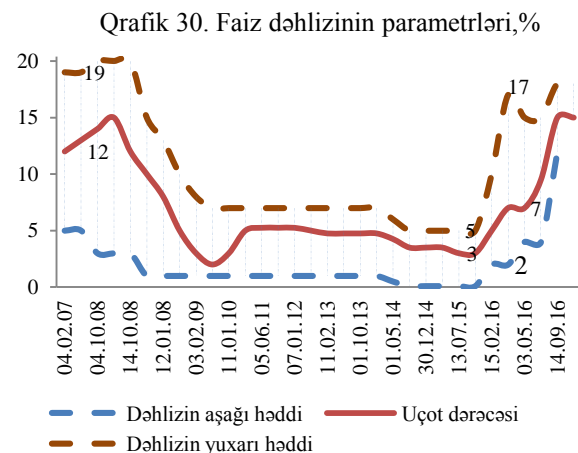
3.2. Pul siyasəti alətləri

Hesabat dövrü ərzində pul siyasəti alətləri inflyasiya və pul təklifi hədəfləri nəzərə alınmaqla tətbiq edilmişdir.

Mərkəzi Bank ilin əvvəlindən faiz dahlizinin parametrlərini bir neçə dəfə müzakirə etmiş və uçot dərəcəsinin dəyişməz saxlanması barədə qərar qəbul etmişdir. Makroiqtisadi vəziyyət və pul bazarında formalaşmış konyunkturu nəzərə almaqla Mərkəzi Bankın İdarə Heyətinin 21 iyun 2017-ci il tarixində keçirilən faiz dahlizinin aşağı həddinin 2 faiz bəndi endirilməsi ilə bağlı qərar qəbul edilmişdir. Hazırda faiz dahlizinin yuxarı həddi 18%, uçot dərəcəsi 15%, faiz dahlizinin aşağı həddi isə 10% təşkil edir.

Hesabat dövründə iqtisadiyyatın pula olan tələbinin təmin edilməsi və likvidliyin effektiv idarə olunması məqsədilə Mərkəzi Bank müxtəlif müddətli (1 günlük, 7 günlük, 14 günlük, 28 günlük) daimi

imkanlar və açıq bazar əməliyyatlarını aktiv saxlamışdır.

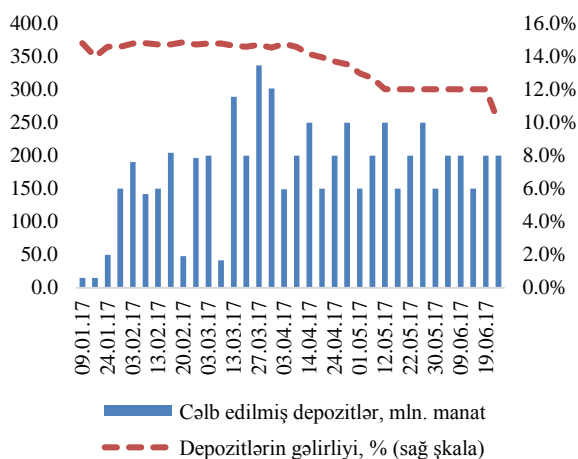

Mənbə: AMB

Cari ilin 6 ayında da Mərkəzi Bank tərəfindən açıq bazar əməliyyatları olaraq sterilizasiya alətlərindən müntəzəm əsasda istifadə edilmişdir. Belə ki, hesabat dövründə Mərkəzi Bank milli valyutada sərbəst vəsaitlərin cəlb olunması üzrə 34 depozit hərracı, notların yerləşdirilməsi üzrə 23 hərrac keçirmişdir. Depozitlər əməliyyatları üzrə vəsaitlər 14 gün müddətinə cəlb edilmiş, notlar isə 28 gün müddətinə yerləşdirilmişdir. Cari ilin 6 ayının sonuna depozit hərracları və notların yerləşdirilməsi vasitəsilə cəlb edilən

vəsaitin cəmi qalığı 750 mln. manat olmuşdur.

Qrafik 31. Depozit hərraclarında həcm və gəlirlilik

Mənbə: AMB

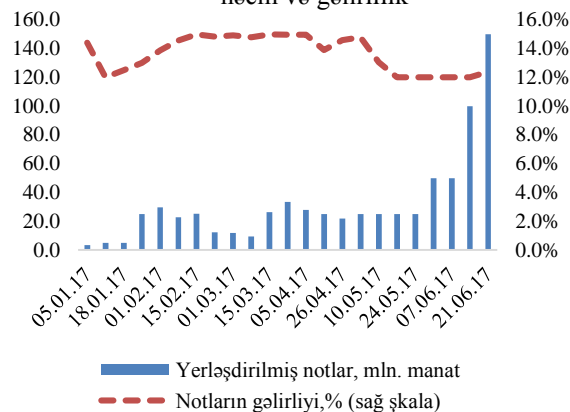
Bundan depozit əməliyyatları ilə cəlb edilmiş vəsaitlər 400 mln.manat, notların yerləşdirilməsi nəticəsində cəlb edilən vəsaitlər isə 300 mln.manat təşkil etmişdir.

6 ay ərzində keçirilən depozit hərraclarında tələb təklifi 19 dəfə üstələmişdir ki, bu da bank sistemində izafi likvidliyin mövcud olduğunu göstərir.

Depozit və qısamüddətli notların yerləşdirilməsi üzrə əməliyyatlar izafi pul təklifinin sterilizasiyası ilə yanaşı pul bazarının inkişafı və bununla da, pul siyasəti

üzrə əməliyyat çərçivəsinin təkmilləşdirilməsinə, banklararası bazarın inkişaf etdirilməsinə də müsbət təsir göstərmişdir.

Qrafik 32. Notların yerləşdirilməsi hərraclarında həcm və gəlirlilik

Mənbə: AMB

Qeyd etmək lazımdır ki, açıq bazar əməliyyatları olaraq depozit əməliyyatları və notların yerləşdirilməsi faiz dəhlizinin aşağı həddi ilə uçot dərəcəsi (hazırda 10%-15%) arasında tərəddüd edən faiz dərəcələri ilə aparılır. Depozit əməliyyatları ilə vəsaitlər 10%-14.8%-lə cəlb edilmiş, notlar isə 12.01%-14.99%-lə yerləşdirilmişdir.

Dövr ərzində məcburi ehtiyat norması dəyişməz saxlanılmışdır.

Cədvəl 3. Məcburi ehtiyat norması, %

	<i>Xarici Valyutada öhdəliklər</i>	<i>Manatla və qiymətli metallarda öhdəliklər</i>	<i>Qeyri-rezident maliyyə sektorundan cəlb edilmiş vəsaitlər</i>
01.05.2011	2	2	2
01.07.2011	3	3	3
01.08.2014	2	2	2
01.03.2015	0.5	0.5	0.5
30.12.2015	0.5	0.5	0.5
03.03.2016	1	0.5	0

Mənbə: AMB

Hesabat dövründə banklar tərəfindən milli valyutada cəlb edilmiş öhdəliklər, həmçinin qiymətli metallarda cəlb edilmiş öhdəliklər üzrə məcburi ehtiyat norması 0.5%, xarici valyutada cəlb edilmiş öhdəliklər üzrə 1%, qeyri-rezident maliyyə sektoru qarşısında öhdəliklər və beynəlxalq maliyyə institutları ilə hesablaşmalar üzrə 0% olmuşdur.

Aparılmış monitorinqlərin nəticələrinə əsasən hesabat dövrü üzrə bütün aylarda bankların Mərkəzi Bankdakı müxbir hesablarının toplam qalıqları dövr üçün məcburi ehtiyat kimi saxlanmalı olan cəmi vəsaitlərin həcmi əhəmiyyətli üstələmişdir.

Dövr ərzində məcburi ehtiyat normalarının ortalama mexanizmi əsasında tətbiqi davam etmişdir. Bu

isə öz növbəsində banklararası bazarın inkişafına və banklara likvidliyin daha çevik idarə edilməsinə müsbət təsir göstərən amildir.

Pul təklifinin effektiv tənzimlənməsi və bununla da qiymət sabitliyinin dəstəklənməsi məqsədilə Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının İdarə Heyətinin 2017-ci il 30 may tarixli qərarı ilə manatla və qiymətli metallarla olan öhdəliklər üzrə məcburi ehtiyatların manatla, xarici valyuta ilə öhdəliklər üzrə məcburi ehtiyatların xarici valyutada müxbir hesablarda saxlanması məqsədəuyğun sayılmışdır. Bununla əlaqədar “Məcburi ehtiyatların norması, hesablanması və saxlanması Qaydası”nda edilmiş dəyişiklik 2017-ci il 1 avqust tarixindən qüvvəyə minəcək və banklar 15 avqustdan etibarən məcburi ehtiyatlarını qaydadakı qeyd olunan dəyişikliyə uyğun saxlamalıdır.

3.3. Pul təklifi

Hesabat dövründə inflyasiya amillərini nəzərə alaraq pul bazasının artım kanalları idarəetməyə götürülmüş, pul bazası pul siyasətinin başlıca əməliyyat lövbəri olmuşdur.

Hesabat dövründə Mərkəzi Bank özünün likvidlik əməliyyatlarının aparılması zamanı, məhz pul bazası üzrə hədəfə əsaslanmışdır. Əsas məqsəd pul təklifi kanallarını tənzimləmək və bu yolla inflyasiyanın yüksəlməsinin qarşısını almaq olmuşdur.

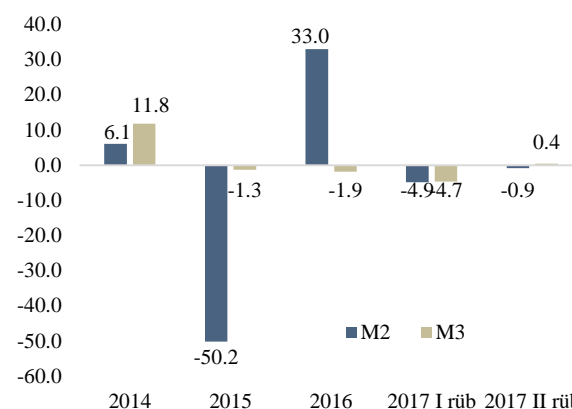
Monetar şərait ikinci rübdə nisbətən yumşalsa da ümumilikdə dövr ərzində neytral olmuşdur. İqtisadiyyatın, o cümlədən fiskal sektorun pula olan tələbinə adekvat olaraq pul siyasətinin başlıca əməliyyat hədəfini təşkil edən pul bazası 2017-ci ilin ötən dövründə 5.3% artmış və I yarımilliyin sonuna 8274.5 mln. manat təşkil etmişdir. Bu, ödəniş sisteminin sabitliyini təmin etməklə bərabər iqtisadiyyatın

kreditləşdirilməsi imkanlarını genişləndirən amildir.

Dövr ərzində dövriyyədə olan nağd pul kütləsi (bank sistemindən kənar nağd pul və bankların kassalarındakı nağd pul) 5.6%, manatla müxbir hesablar isə 1.6% artmışdır.

Dövrün sonuna manatla pul multiplikatoru 1.38 təşkil etmişdir.

Qrafik 33. Pul kütləsinin dəyişməsi, %-lə

Mənbə: AMB

I yarımillikdə manatla geniş pul kütləsi (M2) 1% azalaraq dövrün sonuna 11435.9 mln. manat təşkil etmişdir.

Manatla pul kütləsinin (M2) strukturunda nağd pul kütləsi, fiziki

şəxslərin əmanətləri və hüquqi şəxslərin depozitləri fərqli dinamika nümayiş etdirmişlər. Belə ki, dövr ərzində nağd pul kütləsi 6.2%, fiziki şəxslərin manat əmanətləri 21.2% artmış, hüquqi şəxslərin manat depozitləri isə 21.9% azalmışdır.

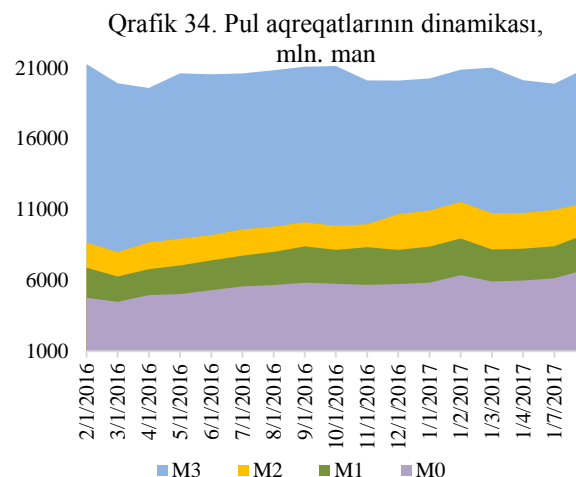
Cədvəl 4: Pul aqreqləri, mln. manat

	01.01.16	01.01.17	01.04.17	01.07.2017
M0	4 776	6 377	6 145	6 774.5
M1	6 897	8 960	8 411	9 263.4
M2	8 678	11 546	10 982	11 435.9
M3	21 287	20 890	19 903	20 973

Mənbə: AMB

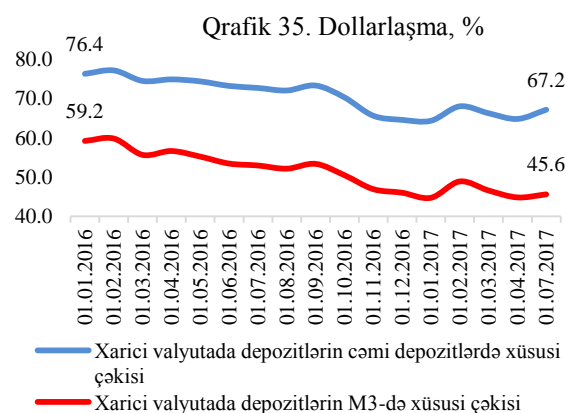
Manatla müddətli depozitlər dövr ərzində 16%, tələb olunanadək depozitlər isə 3.7% azalmışdır.

Hesabat dövrü ərzində geniş pul kütləsi (M3) 0.4% artmış və dövrün sonuna 20973 mln. manat təşkil etmişdir.

Mənbə: AMB

Cari ildə bank depozitlərinin dollarlaşması səviyyəsində əhəmiyyətli dəyişiklik baş verməmişdir. Belə ki, xarici valyutada əmanət və depozitlərin M3 pul aqreqlərində xüsusi çəkisi ilin əvvəli ilə müqayisədə 0,9 faiz bəndi artaraq I yarımilliyin sonuna 45.6% təşkil etmişdir.

Mənbə: AMB

Xarici valyutada depozitlərin cəmi əmanət və depozitlərdə xüsusi çəkisi isə ilin əvvəlində 64.4% təşkil etdiyi halda yarımilliyin sonuna 67.2% təşkil etmişdir.

Hesabat dövründə fiziki şəxslərin manatla əmanətləri 21.2% artmış, xarici valyutada əmanətləri isə 19.5% azalmışdır. Nəticədə, fiziki şəxslərin əmanətlərinin dollarlaşması səviyyəsi ilin əvvəlindəki 79.6%-dən 73.4%-ə enmişdir.

İstifadə olunmuş qrafik və cədvəllər

Qrafiklər

Qrafik 1	İƏİT ölkələrində biznes və istehlak inam indeksləri -----	5
Qrafik 2	Rüblük artım -----	6
Qrafik 3	İşsizlik səviyyəsi -----	7
Qrafik 4	Qiymət indeksləri -----	8
Qrafik 5	Dünya neft bazarı -----	8
Qrafik 6	Qlobal maliyyə indekslərinin dinamikası -----	9
Qrafik 7	Mərkəzi bankların faiz dərəcələri-----	10
Qrafik 8	Qlobal artım-----	11
Qrafik 9	Ticarət balansı-----	13
Qrafik 10	Ticarət dövriyyəsində əsas ölkələr -----	13
Qrafik 11	2017-ci ilin I yarımilliyində bəzi məhsullar üzrə ixracın dəyişimi-----	14
Qrafik 12	2017-ci ilin I yarımilliyində bəzi məhsullar üzrə idxalın dəyişimi-----	15
Qrafik 13	Ölkəyə daxil olan pul baratları -----	15
Qrafik 14	Xarici mənbələrdən əsas kapitala investisiya qoyuluşları -----	16
Qrafik 15	Son istehlak xərcləri -----	17
Qrafik 16	İqtisadi artımın sektorlar üzrə bölgüsü -----	20
Qrafik 17	2017-ci ilin ilk yarısında qeyri-neft sahələri üzrə yaradılan əlavə dəyərin artımı-----	20
Qrafik 18	İqtisadi fəal əhəlinin sayı -----	21
Qrafik 19	Orta illik inflyasiya -----	22
Qrafik 20	İyun ayında regionlar üzrə inflyasiya-----	22
Qrafik 21	İnflyasiyanın miqyası-----	23
Qrafik 22	Orta illik baza inflyasiya -----	23
Qrafik 23	İstehsalçı qiymətləri indeksinin orta illik dəyişimi -----	24
Qrafik 24	Valyuta bazarında dövriyyə-----	26
Qrafik 25	Nağd xarici valyutanın xalis satışı-----	27

Qrafik 26	ARDNF-in valyuta satışları -----	28
Qrafik 27	Bloomberg platformasında banklararası bazarın həcmi -----	28
Qrafik 28	ABŞ dollarının manata qarşı məzənnəsi -----	29
Qrafik 29	REM-in dinamikası-----	29
Qrafik 30	Faiz dəhlizinin parametrləri -----	30
Qrafik 31	Depozit hərraclarında gəlirlilik -----	31
Qrafik 32	Notların yerləşdirilməsi hərraclarında həcm və gəlirlilik -----	34
Qrafik 33	Pul kütləsinin dəyişməsi -----	34
Qrafik 34	Pul aqreqlarının dinamikası-----	35
Qrafik 35	Dollarlaşma-----	35
Cədvəllər		
Cədvəl 1	2017-ci ilin 6 ayında ticarət şəbəkələrində xərc istiqamətlərinin payı -----	18
Cədvəl 2	İnvestisiya mənbələri -----	19
Cədvəl 3	Məcburi ehtiyat norması -----	32
Cədvəl 4	Pul aqreqları -----	35

Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı

Tel.: (+99412) 493 11 22

<http://www.cbar.az>

Ünvan: AZ1014, Bakı, R.Behbudov küçəsi, 90